

ИВАН БУНИН МОПАСАНЪ

Превод от руски: Крум Йорданов, —

chitanka.info

Мопасанъ е починалъ въ Парижъ, въ лѣчебницата на д-ръ Бланшъ, 1893 година.

Литературнитѣ кръгове и обществото презъ това време били извънредно развълнувани отъ тая смъртъ и отъ всичко, което я предхождало.

Вълнували се най-много за обстоятелствата, при които е заболѣлъ знаменитиятъ писателъ, пазени до тогава въ пълна тайна.

Разказвали се хиляди небивалици, обявявали Мопасанъ за лудъ отпреди години, дори му изпращали изрѣзки отъ вестниците, гдето се пишело, че той вече е поставенъ въ лудницата, макаръ че прекарвалъ на Ривиерата, по съветитѣ на лѣкаритѣ; пускали се слухове, че „тоя кумиръ на женитѣ и пѣвецъ на радоститѣ въ живота“ лиже стенитѣ на своята камера, намира се въ състояние на пъленъ идиотизъмъ. После съ всички способности се опитвали да проникнатъ при него въ лѣчебницата.

Какво е ставало всъщностъ? Какъ е прекаралъ последната година отъ своя животъ тоя „въплътенъ идеалъ на своята епоха“, както го наричали мнозина? Какво е било това тайнствено безумие? Откъде се е взело то въ тоя силенъ, жизнерадостенъ човѣкъ, неуголимъ спортистъ и любовникъ?

Жоржъ Норманди пръвъ открива тайната за последнитѣ дни на Мопасанъ въ своята книга за него.

Майката на Мопасанъ, Лора де Мопасанъ, за която Норманди говори, че е достойна да раздѣли славата на своя синъ, тъй като тя първа е развила и възпитала въ него любовъ къмъ литературата, презъ цѣлия си животъ страдала отъ една тайнствена болестъ, малко позната тогава, която се нарича сега Базедова болестъ. Признацитѣ на тая болестъ се изразявали въ увеличението на сърдцето, очитѣ, шията. Тя „прави погледа блестящъ и неподвиженъ, а изражението на лицето трагическо“.

Тази болестъ прави нервната система необикновено чувствителна, парализира мускулитѣ на лицето и очитѣ, прави болния раздражителенъ, неспособенъ за дълго да остане на едно мѣсто, става причина за силно главоболие, поврежда всички по-важни центрове на организма.

За бащата, Густавъ де Мопасанъ, сж известни твърде малко факти. Той починалъ доста старъ отъ параличъ, въ Сантъ Максимъ.

Братът на Мопасанъ, Ерве, въ разцвѣта на силитѣ и младостта си внезапно заболѣлъ (отъ слънчевъ ударъ, по увѣрението на родителитѣ) и следъ нѣколко месеци умрѣлъ въ лудницата. Тая смъртъ произвежда силно впечатление на Мопасанъ — въ лѣчебницата на д-ръ Бланшъ, въ съня си, той постоянно се възвръща къмъ покойния си братъ, къмъ неговия гробъ.

Остава братътъ на майката, Алфредъ льо Пуатевенъ, чието необикновено сходство съ Мопасанъ обръща вниманието на всички.

Това сходство било толкова голѣмо, че Флоберъ пише на своята другарка отъ детинство, Мопасановата майка: „Въпрѣки разликата въ годинитѣ, азъ виждамъ въ твоя синъ «другаръ». При това, той така много ми напомня моя беденъ Алфредъ! Понѣкога ме покъртва това сходство, особено когато той отпуска глава, четейки своитѣ стихове“. (Мопасанъ е започналъ най-напредъ да пише стихове).

Норманди прибавя:

„Има нѣкаква ужасна сждба въ това, че малко известниятъ животъ на Алфредъ льо Пуатевенъ е каточели точенъ ескизъ на славния животъ на Мопасанъ, който и физически прилича на своя вуйчо“. Животътъ на Алфредъ е билъ въ голѣма степенъ мжчителенъ поради неговата нервностъ, постоянна самокритика, раздвоение, невѣроятна чувствителностъ, разкъсвана отъ самолюбие и неизмѣрима гордостъ: „тия великолепни, своеобразни недостатъци“ се отличавали съ непорядъчностъ, неумѣреностъ, „екцеси отъ всѣкакъвъ родъ“, безпѣтство и оргии.

Такава е наследствеността у Мопасанъ.

Билъ ли е той боленъ отъ болестта на майка си?

Този въпросъ се е поставялъ неведнѣжъ, но точенъ отговоръ лѣкаритѣ не даватъ.

А между това известно е, че въпрѣки неговата великолепно-здрава външностъ, необикновената му издържливостъ въ труда и спорта и ненаситеностъ въ любовта, той още на младини страда отъ непонятно главоболие, безсъници, и че въ 1880 г. у него се явява странна болестъ въ очитѣ, „неволно заставяща го да си спомни за ония времена, когато неговата майка била принудена отъ лѣкаритѣ да живѣе въ тъмнота, тъй като и най-малката свѣтлина я карала да вика отъ болки“. Въ 1885 г. дѣсното око на Мопасанъ не може вече да понася и най-малкото напрежение, храносмилането е съпроводено съ

извънредно силни болки въ кръста, нервно сърдцебиене, приливи на кръвта въ главата; презь време на пристъпа на главоболието повърхността на ржцетѣ, така, както и гърбътъ, изгубватъ чувствителността си; и всичко това твърде много схожда съ болестта на Лора Мопасанъ. И ето, този блестящъ и щастливъ нагледъ, но въ сжщностъ мжчителенъ животъ идва къмъ своя край.

Мопасанъ е на Ривиерата въ Канъ, гдето сж го изпратили неговитѣ лѣкари. Силитѣ му го напуцатъ. Той напразно се опитва да продължи романа „Angelus“, който не може да продължи повече отъ петдесета страница. Той вече чувствува, че „мисълта помалко избѣгва изъ неговия мозъкъ, изтича като вода изъ решето“.

Съ него ставатъ странни работи: като излиза на разходка, той срѣща по пжтя въ Грасъ до гробищата видение, следъ обѣдъ му се струва, че рибата, която токущо е изялъ, „е влѣзла въ дробоветѣ му, и че той може да умре отъ това“... Той се бори съ мъглитѣ, все по-често замайващи неговото съзнание, опитва се да успокои майка си, която живѣе въ Ница, мълчаливо търпи предизвикателствата на приятелитѣ и враговетѣ си, които на всѣка стъпка, печатно и устно, го провъзгласяватъ за лудъ, пише завещание...

На 31 декемврий 1891 год. слънцето залѣзва задъ Естрелъ съ особено великолеписе.

— Азъ никога не съмъ виждалъ подобна феерия въ небето! — замислено говори Мопасанъ на своя слуга Франсуа, любувайки се на залѣза. — Това е истинска кръвь...

На другия день той става въ седемъ часа, като се готви да тръгне съ сутрешния влакъ при майка си въ Ница. Но презь време на бръсненето той изпитва странно неразположение — струва му се, че нѣщо закрива очитѣ му. Той е готовъ да се откаже отъ пжтуването, говори за това на Франсуа, но последниятъ го успокоява, донася му обикновената закуска — чай и две яйца.

Следъ закуската му става по-добре, той поглежда множеството получени писма и мърмори:

— Пожелания, все пожелания!

Поздравленията на матроситѣ отъ „Бель-Ами“ (собствената му яхта) го трогватъ извънредно много. Той отива при тѣхъ, дълго и приятелски разговаря. Въ десетъ часа той е решенъ да тръгне.

— Иначе майка ми ще помисли, че съмъ боленъ...

Тръгватъ съ Франсуа. По пжтя той не вдига очи отъ зелено-гължбовото блестящо море и говори: великолепно време за разходка съ яхта!

На закуската у майка си той, по думитѣ на Франсуа, е спокоенъ, яде съ голѣмъ апетитъ. Г-жа Мопасанъ, напротивъ, намира, че нейниятъ синъ е твърде възбуденъ. Той извънредно силно я прегърналъ при срещата имъ, благодарение на него настроението на масата е малко повишено. А по твърдението на постоянния лѣкаръ на г-жа Мопасанъ, той бълнува презъ време на закуската, говори за нѣкакво събитие, за което билъ предупреденъ чрезъ едно „хапче“... Като забелязва общото удивление, той постихва малко и седи до края на закуската опечаленъ.

Франсуа разказва, че той и неговиятъ господарь мирно и тихо си заминали въ 4 часа за Канъ и като се почувствувалъ Мопасанъ свободенъ, облѣкълъ си копринената пижама и се нахранилъ отлично. Г-жа Мопасанъ, напротивъ, казала, че синътъ ѝ обѣдвалъ у нея, и че презъ време на обѣда тя съ ужасъ забелязала, че той бълнува. Тя се опитала да го склони да остане да преспи, но той отговорилъ, че трѣбва непременно да бжде въ Канъ. Най-последно, като забравила собствената си болезненостъ, потресена отъ неговия безуменъ изгледъ, тя го хванала за краката и започнала да го моли, да пощади старостта ѝ, да не излиза въ такова състояние, да остане... Безъ да слуша, можеби, несъзнавайки кой говори съ него, той я отблъсналъ, и бърборейки, люшкайки се, едва крепенъ на краката си, излѣзълъ навънъ и се изгубилъ въ нощната тъмнина.

Както и да е, най-последно той е у дома си. Франсуа му дава презъ нощта една чашка ромъ. Той се оплаква отъ силни болки въ гърба. Франсуа му поставя вендузи и той се успокоява. Въ дванадесетъ и половина той е въ леглото. Като забелязва, че е затворилъ очи, Франсуа на пръсти, тихо си излиза. Но скоро следъ това се звъни: нѣкаква тайнствена телеграма. Франсуа не се решава да безпокои своя спящъ господарь.

Въ два безъ четвъртъ той скача, разбуденъ отъ страшенъ шумъ, идещъ отъ стаята на Мопасанъ. Той се хвърля бързо къмъ нея. Мопасанъ се обръща къмъ него, бледенъ, съ разтреперани ржце, съ окървавено гърло:

— Погледнете, Франсуа, какво направихъ! Азъ си прерѣзахъ гърлото... Това е вече истинско безумие...

Следъ самонараняването на Мопасанъ, Франсуа съ помощта на матроситѣ го свързва, — за което се употребяватъ голѣми усилия — и повиква лѣкаръ... Нѣколко дня следъ това тълпата се събира на перона на Канската гара и съ сладострастно любопитство и ужасъ гледа знаменития писателъ, който едва се държи на краката си, подържанъ отъ едната страна отъ Франсуа, отъ другата отъ изпратения отъ Парижъ болниченъ служителъ, и съ шѣпотъ си предава единъ на другъ, че подъ палтото му има усмирителна риза, че го отвеждатъ въ лудницата...

И ето Мопасанъ е въ лѣчебницата на д-ръ Бланшъ, въ Паси, недалече отъ улица Ренуаръ, въ дома, който нѣкога е принадлежалъ на знаменитата Ламбалъ, убита презъ време на революцията отъ парижката тълпа.

Като влиза въ тоя домъ за умопобъркани, отъ който винаги се плашелъ и къмъ който го тласкалъ неумоливо животътъ, той вече не съзнавалъ кжде го завеждатъ. Той говори съ голѣма мъжа, узнава нѣкои отъ присѣтстваващитѣ, но се намира въ състояние на дълбоко безразличие и притѣснение. Превързватъ му раната на шията и го свързватъ за леглото. Той покорно се подчинява, но се отказва отъ всѣкаква храна и се оплаква отъ нетърпими болки, пие само малко вода...

Цѣлата първа седмица минава въ дълбоко безразличие. Той все мълчи, само се оплаква, че сж му откраднали половината ръкописи отъ неговия последенъ романъ; следъ вземането на даденитѣ му отъ лѣкаря хапчета, той казва, че едно хапче му е влѣзло въ бѣлитѣ дробове. Но постепенно той се оживява. Обвинява д-ръ Г. въ кражба на вино отъ неговия куфаръ. Иска да държатъ отворена вратата на неговата стая — „за да излѣзе дяволътъ изъ нея“... Струва му се, че живѣе въ кжца, пълна съ сифилистици, отъ които се е заразилъ. Презъ цѣлото време се вслушва въ нѣкакви непознати гласове...

Като става за пръвъ пѣтъ отъ леглото, той стои около единъ часъ правъ, слушайки тия гласове.

По-късно той се оплаква, че д-ръ Г., къмъ когото той отъ самото начало изпитва една непонятна ненавистъ, искалъ да го убие отъ

ревностъ къмъ нѣкакви две дами, като го заставялъ да се измие съ медъ.

На 11 януарий, следъ лошо прекарана нощъ, презъ която често ставалъ и челъ молитви, той отново говори, че въ неговата стая е влѣзълъ дяволътъ. После, презъ деня си измива цѣлото тѣло съ минерална вода и се отказва отъ всѣкаква храна, освенъ бульона, оплаква се, че „солта се просмуквала отъ мозъка и тѣлото му“...

Настѣпва временно подобрене. Раната на шията зараства. Той се поправя до тамъ, че една сутринъ преглежда своитѣ писма, вестници. Но скоро следъ това започва да разказва за своята способностъ да вижда на необикновено далечно разстояние, описва прекрасни пейзажи въ Русия и Африка. Презъ нощта говори продължително съ нѣкого — обърнатъ къмъ стената.

На другия день д-ръ Мерио излиза съ него на разходка въ коридора на болницата. Той често се спира и беседва съ нѣкакъвъ въображаемъ спятникъ. После започва настойчиво да разглежда паркета: оказва се, че по паркета „пълзятъ насѣкоми, които изпускатъ морфий на далечно разстояние“... Вечеръта съобщава, че е осъдилъ на шестъ месеца затворъ нѣкакъвъ човѣкъ, за изнасилена отъ него млада девойка, и че се сношава съ мъртвитѣ.

— Понеже мъртви нѣма...

Презъ нощта му се струва, че слуша виковетѣ на парижката тѣлпа подъ прозорцитѣ си, — известно ли му е било кървавото минало на тоя домъ? — прави опитъ да се хвърли презъ прозореца, иска револверитѣ си. Заспива едва сутринъта, къмъ два часа. Презъ цѣлото време на другия день говори за мъртвитѣ, беседва съ Флоберъ, съ брата си Ерве:

— Тѣхнитѣ гласове сж доста слаби, и каточели идватъ доста отдалече...

После говори, че е написалъ на папа Левъ XIII писмо, въ което го съветва да се правятъ такива гробове, дето студена и топла вода постепенно да измива тѣлата на мъртвитѣ, а малкото прозорче върху мавзолея да позволява да се съобщаваме съ покойницитѣ.

Презъ цѣлото останало време той постоянно се възвръща къмъ мислитѣ си за Бога, за смъртъта и мъртвитѣ, за своето величие.

Той говори, че Богъ „вчера, следъ закуската го е обявилъ отъ Айфеловата кула за свой синъ и Исусъ Христосъ“; отново се отказва

отъ всѣкаква храна, като мисли, че се намира въ агония, иска причастие, готви се за дуелъ съ Казанякъ и генералъ Феврие и въ края на краищата се обръща къмъ стената, и отново води дълга беседа съ своя умрѣлъ братъ.

И така се продължава презъ цѣлата нощъ. Той високо увѣрва нѣкого, че не е написалъ нѣкаква статия въ „Фигаро“. Най-после той вика:

— Ако тая статия е подписана съ моето име — това е лъжа! Азъ нѣмамъ никакви връзки съ „Фигаро“. Азъ не съмъ писалъ въ „Фигаро“. Това бѣше на улицата, на пладне! Облаци закриваха Айфеловата кула.

После съобщава, че сж му откраднали 600 хиляди франка.

Следъ добрия обѣдъ той за пръвъ пжтъ се опитва да седне да пише, да седне на работа, оставена отъ „вчера“, но не може да пише, и отправя само телеграма до майка си:

— Ти ще получишъ утре. Ние намѣрихме въ кжци 600,000 фр. Искаха да ги скриятъ въ кжци. Парижанитѣ сж яростни къмъ мене, понеже мириша на соль. Причиниха ми ужасни болки, разпориха ми стомаха. Скоро ще има голѣмо откритие.

И все бълнува, бълнува:

— Моятъ братъ, погребанъ преди две години, се върна тая сутринъ и се удави въ Сена... Тая сутринъ азъ взехъ лѣкарство, което ме съвсемъ замая: азъ вече нѣмамъ нито сърдце, нито черенъ дробъ. Въ стаята пробиха дупка и той влѣзе тая сутринъ въ леглото ми, за да ме убие...

— Моята кжца въ Парижъ я разграбиха...

— Генералъ Негрие изпрати лѣкаръ да ме прегледа, и всичко това е заради моитѣ демонически планове...

— Събра се цѣлата тълпа да ме убие, понеже азъ разрушихъ своя домъ...

— Вие ме слушате, императоре? Въ тая минута сж извършени хиляди престжпления...

Неговото въображение все повече се разпалва.

— Азъ имамъ изкуственъ стомахъ, и затова не може да понася месо...

Струва му се, че „сольта е направила три отвѣрстия въ неговия черепъ, и мозъкътъ му изтича оттамъ“.

Казва, че го държатъ въ тая болница по заповѣдь на Военното министерство, че Ерве моли — да разширятъ неговия гробъ, че Франсуа го е ограбилъ, задигналъ му 70 хиляди франка, че той умира и иска да се изповѣда, иначе го очакватъ мжкитѣ на ада, че Франсуа е изпратилъ писмо до Бога, въ което го обвинява въ скотоложество...

И въ неговия мозъкъ безкрайно се редятъ все едни и сѣщи представи. Всички минали негови изпитания, мисли, тревоги, всички предишни опити да узнае отъ медицинскитѣ книги нѣщо за своята ужасна болестъ — всички се възвръщатъ къмъ него, но въ какъвъ видъ!

Въ бълнуванията си той вижда все едно и сѣщо: убийства, преследвания, Богъ, смърть, пари... Така се изразяватъ у него предишнитѣ сложни мжчителни мисли — толкова пѣти съ такава точностъ, съ такава хубостъ и изящество изказани отъ него.

И колкото по-нататкъ отиваме, толкова повече безредието въ неговия мозъкъ се увеличава. Той говори понѣкога по цѣли дни и нощи, крещи, жестикулира...

Посещенията на познатитѣ му го довеждатъ до мрачно и тежко състояние. Той почти не говори съ тѣхъ, отговаря съ недоволенъ видъ, мърмори нѣщо. Можеби подсъзнателно, спомняйки си, че е боленъ отъ Базедова болестъ и че не трѣбва да бжде слабъ, той изведнажъ започва да яде много.

На пролѣтъта отъ него е останала само сѣнката отъ предишния човѣкъ. Онѣзи, които сж го виждали немного преди смъртъта, казватъ, че лицето му приличало на прѣстъ, плещитѣ били прегърбени, устата разтворена. Когато седѣлъ въ градината подъ пролѣтнитѣ гължбови облаци, той безсъзнателно си поглаждалъ брадата...

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.